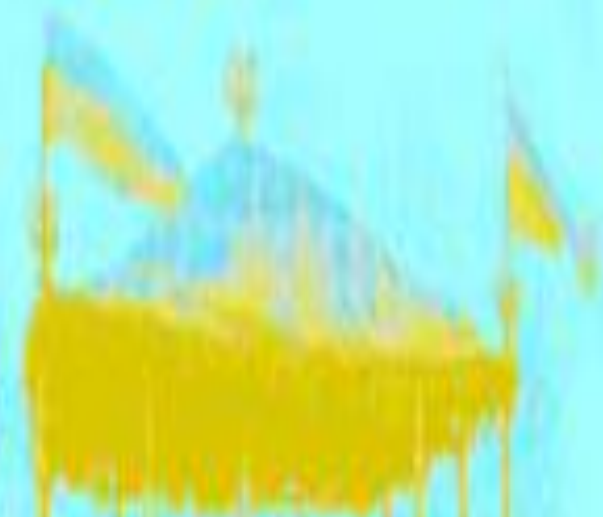

НАША

1917-1921

РЕВОЛЮЦІЯ

*Культура хоче зрозуміти нескінченність і створити порядок.
Колекції в музеях, списки і каталоги, енциклопедії та словники – це наш
спосіб сягнути неосяжне”.
Умберто Еко.*

Полум'яні сторінки революції

2017 рік в Україні оголошено роком Української революції (1917-1921 років).

Доба Української революції охоплює з 1917 по 1921 роки і насичена важливими подіями в історії Української держави. Ці події наклали свій відбиток на періодизацію: Українська народна республіка періоду Центральної Ради, Українська Держава гетьмана П. Скоропадського, Українська народна республіка доби Директорії, національно-визвольна боротьба на західних землях (ЗУНР).

Український народ і його політична еліта рухалися від ідей політичних автономій та федерацій до усвідомлення власної державної незалежності.

Метою цього тематичного огляду літератури є ознайомлення з вибіркоvim аналітичним обзором національних та зарубіжних видань з питань історії України періоду революції 1917-1921 років.

Етапи революції 1917 – 1921 років

1. Березень 1917 – квітень 1918. Утворення та діяльність Української Центральної Ради, проголошення її Універсалів.
2. 29 квітня – 14 грудня 1918. Правління гетьмана Павла Скоропадського.
3. Західно-українська Народна Республіка (листопад 1918 – грудень 1919 років).
4. Грудень 1918 – листопад 1921. Встановлення влади Директорії УНР, розгортання та придушення масштабного повстанського руху.

Доба Української Центральної Ради (березень 1917 – квітень 1918 років).

1917-1921 роки – один з найдраматичніших періодів вітчизняної історії – дають сприятливу можливість мільйонам громадян сучасної України дізнатися, як минулі покоління нашого народу виборювали незалежність своїй Батьківщині, склавши на вівтар її прийдешньої свободи незлічені жертви.

Після російської Лютневої революції у Петрограді розпочався перший етап Української революції.

У Києві в цей час було створено національний представницький орган – Українську Центральну Раду (УЦР). Після Всеукраїнського національного конгресу вона з київської організації перетворилася на загальноукраїнську.

I Універсалом УЦР заявила про політичну мету – здобуття української автономії у складі демократичної федеративної Російської республіки. Автономна Україна мала включати території, де українці становлять більшість населення.

II Універсалом Центральної Ради утворено виконавчий орган влади – Генеральний Секретаріат.

У багатьох містах колишньої імперії відбувалося українське національне піднесення. Українці, що входили до частини Російської імперії, російської армії та російського імператорського флоту, збиралися на мітинги, «українізувалися» та визнавали УЦР. Після захоплення в Петрограді влади більшовиками, надії на демократичний устрій Росії поступово розвіялися.

III Універсалом УЦР проголосила Українську Народну Республіку (УНР). Майже відразу вона зазнала більшовицької агресії з боку Росії. У розпалі бойових дій УЦР проголосила незалежність УНР (IV Універсал). Незважаючи на героїзм під Крутами та в інших нерівних боях – українські війська відступили. УНР уклала перший в новітній історії України міжнародний договір у Бресті. Дипломатичне визнання і військова допомога Центральних держав зміцнили УНР і дали змогу відвоювати окуповані більшовиками території.

Перший склад Генерального секретаріату УНР. Київ, червень 1917 рік.
(третій зліва в першому ряду – В. Винниченко)

Взимку 1917 – 1918 років, внаслідок боїв між військами УНР та військами Радянської Росії і червоних повстанців, з 7 по 11 січня 1918 року відбулися бої за Катеринослав.

7 січня місцеві червоногвардійці захопили у республіканських солдатів броньовик і заховали його на одному із заводів. Саме цей інцидент став причиною запеклих вуличних боїв. Протягом 8 січня червоні загони захопили більшість підприємств Катеринослава (Брянський завод, залізничні майстерні), робітничі райони: Чечелівку, Кайдаки, станцію Горяїнівка. 9 січня в Катеринославі по залізниці від Синельніково прибув червоний бронепотяг і ешелон червоноармійців з Харкова і Москви (загін Єгорова чисельністю 1500 бійців), що і вирішило результат битви за місто на користь більшовиків. До кінця дня більшовики заволоділи головним опорним пунктом українських військ у центрі міста (пошта, телеграф, вокзал).

10 січня війська УНР Катеринослава капітулювали. Останні гайдамацькі загони склали зброю 11 січня 1918 року.

Із втратою губернського центру Катеринослава почав відпадати південь України від УНР.

Література:

1. Велика Українська революція: Календар історичних подій за лютий 1917 – березень 1918 / упоряд. Я. Зозуля. – Нью-Йорк, 1967. – 112 с.
2. Винар Л. Михайло Грушевський: історик і будівничий нації : статті і матеріали / Л. Винар; Українське історичне товариство; Інститут української археології. – Київ : Вид-во ім. О. Теліги, 1995. – 304 с.
3. Винниченко В. Л. Відродження нації / В. Л. Винниченко. – Київ : Вид-во політ. літ-ри, 1990. – 349 с.
4. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття : Нариси політичної історії / Т. Гунчак. – Київ : Либідь, 1993. – 288 с.

М. Грушевський та С. Петлюра, листопад 1917 рік.

5. Дніпропетровськ: віхи історії / В. М. Бекетова, С. А. Квітка [та ін.]. – Дніпропетровськ : Грані, 2001. – 256 с.

6. Кедровський В. 1917 рік / В. Кедровський. – Вінніпег, 1967. – 325 с.

7. Макаров Ю. Что надо знать об Украине / Ю. Макаров. – Буэнос-Айрес, 1939. – 110 с.

8. Корольов Г. О. Ідея федералізації як парадигма історичної перспективи доби Української революції 1917– 1921 років / Г. О. Корольов // Український історичний журнал. – 2010. – № 5(494). – С. 105 – 117.

Січеслав, листопад 1917 рік.

9. Литвин С. Суд історії. Симон Петлюра і петлюріана / С. Литвин. – Київ : Вид-во ім. О. Теліги, 2001. – 639 с.

10. Савченко В. А. Дванадцять війн за Україну / В. А. Савченко. – Харків : Фолио, 2006. – 415 с.

11. Суперечливі моменти історії України і Росії / П. В. Остапенко, Ю. В. Боковікова [та ін.]. Харків : Торгсін плюс, 2008. – 384 с.

12. Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції 1917-1920 р. Т. 1. / П. Христюк. – Відень, 1921. – 151 с.

Правління гетьмана Павла Скоропадського
(29 квітня – 14 грудня 1918 року).

Здобувши владу, гетьман Павло Скоропадський скористався нетривалим мирним періодом для зміцнення основ української державності. В період гетьманату була розбудована дієва регіональна адміністрація. Вона контролювала найбільшу за весь час Української революції територію, а також вела перемовини про входження до складу Української Держави Криму та Кубані. УНР була визнана 30 країнами світу.

За добу гетьманату було відкрито Кам'янець-Подільський університет, засновано Академію наук, закладено основи Української автокефальної православної церкви, здійснено інші важливі починання. Амбітна військова реформа не була завершена через несприятливу зовнішню та внутрішню політичну ситуацію. Здобутками державотворення періоду Гетьманату скористалася відновлена УНР.

Молебен на Софіївській площі при вступі на посаду Гетьмана
Павла Скоропадського
(29 квітня 1918 року).

Література:

1. Білодід О. Павло Скоропадський і Україна / О. Білодід, В. Панченко. – Київ : Бібліотека України, 1997. – 88 с.
2. Верстюк В. Ф. Політична історія України: XX ст. у 6-ти т. // Т. 2. Революція в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917 – 1920) / В. Ф. Верстюк, В. Ф. Солдатенко. – Київ:Генеза, 2003. – 488 с.
3. Історія України : навч.-метод. посіб. / Л. М. Левицька [та ін.] – Київ : Кондор, 2015. – 316 с.

Гетьман Павло Скоропадський

4. Карпенко Г. Селянський рух на Київщині за часи австро-германської окупації та гетьманщини / Г. Карпенко // Літопис революції. – 1931. – № 1-2. – С. 75.
5. Конституційні акти України: 1917 – 1920. Невідомі конституції України / Ю. Прилюк, Д Яневський [та ін.]. – Київ : Філософська думка, 1992. – 272 с.
6. Копиленко О. Л. Держава і право України. 1917-1920 : навч. посіб. / О. Л. Копиленко, М. Л. Копиленко. – Київ : Либідь, 1997. – 208 с.
7. Копиленко О. Л. Українська ідея М. Грушевського: історія і сучасність : монографія / О. Л. Копиленко. – Київ : Кондор, 1991. – 184 с.
8. Київ. Історико-біографічний енциклопедичний довідник / О. І. Погорілий, В. М. Ричка [та ін.]. – Київ : Фенікс, 2007. – 1120 с. : іл.
9. Нариси з історії суспільних рухів і політичних партій в Україні (XIX – XX ст.) : навч. посіб. / Я. Й. Малик [та ін.] – Львів : Світ, 2001. – 296 с.

10. Савченко В. А. Павло Скоропадський – останній гетьман України / В. А. Савченко. – Харків : Фоліо, 2008. – 380 с.

11. Тинченко Я. Війська Ясновельможного Пана Гетьмана. Армія Української Держави, травень – грудень, 1918 / Я. Тинченко. – Київ : Темпера, 2014. – 152 с.

Катеринослав 1918 рік.

**Західно – українська Народна Республіка
(листопад 1918 – грудень 1919 року).**

Розпад Австро-Угорської монархії, прозваною "клаптиковою імперією", відкрив шляхи до незалежності її народів.

Ареною суперництва українського та польського національно-визвольних рухів стала Галичина – східна частина австрійського коронного краю. У Львові українці встановлюють контроль над краєм. Ці події увійшли в історію як Листопадовий чин. Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії запроваджував назву нової держави – Західно-Української Народної Республіки. Однак після місяця зтяжних боїв українці були змушені залишити столицю. Після цього утворився протяжний Українсько-польський фронт. Поки бої були постійного характеру, ЗУНР провела реформи, сформувала уряд, адміністрацію, військо.

Підписуючі Акт Злуки 22 січня 1919 року, державні діячі ЗУНР розраховували на допомогу Києва у війні з Польщею. Але польські війська з Антантою окупували майже всю Східну Галичину. Уряд і армія ЗУНР були вимушені перетнути Збруч і об'єднатися із силами Директорії на Поділлі.

Ризький мир, підписаний у березні 1921 р. між радянським урядом Росії і України, та урядом Польщі, фактично поховав самостійницькі плани урядів УНР і ЗУНР.

Ще з середини 1920-х років усі землі сучасної України опинилися під владою чотирьох Держав (у 1918 р. – Румунія окупувала Буковину, у 1919 р. до Чехословаччини увійшло Закарпаття). Долю східної Галичини було вирішено у 1923 році на Паризькій конференції. Її приєднали до Польщі. Попре всі ці події, питання єдності української держави вже ніколи не ставилися під сумнів. Саме під час Української революції було проголошено незалежність України, була продемонстрована можливість цивілізованого демократичного збирання території в єдину суверенну державу.

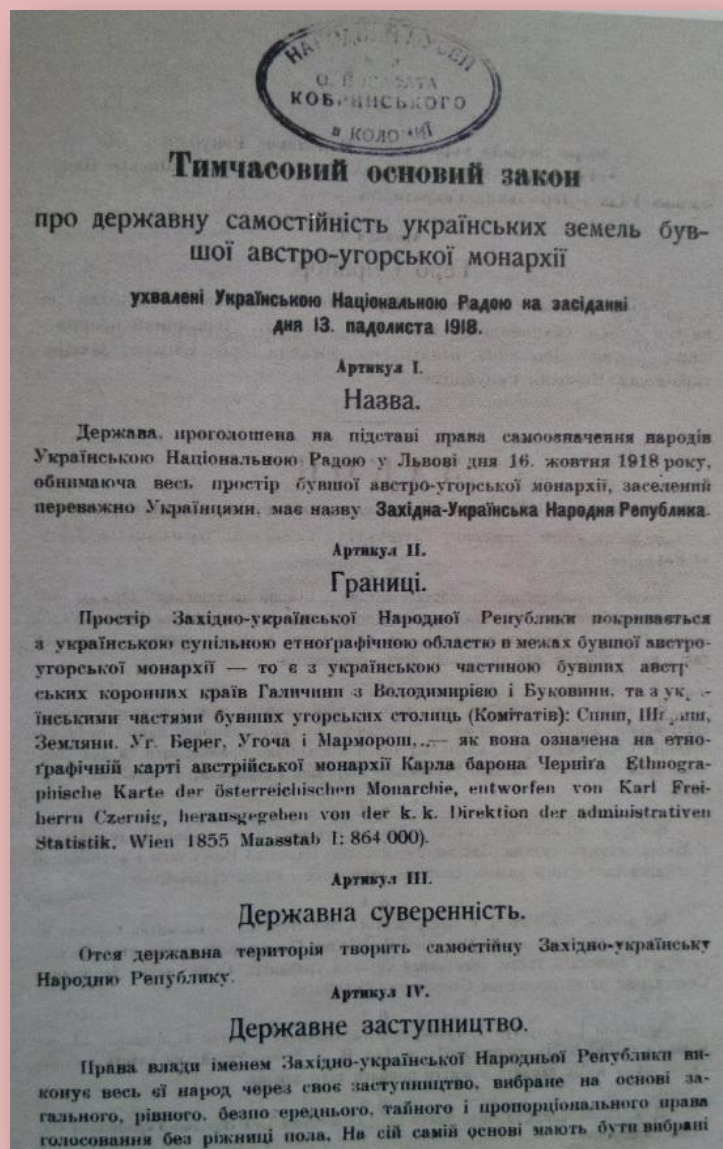
Держави-переможці у Першій Світовій війні не бажали бачити Україну самостійною. Були і проблеми внутрішнього характеру: недооцінка значення збройних сил у захисті державного суверенітету, прорахунки у виборі стратегічних союзників. Так, українська політична еліта не змогла повною мірою втілити в життя ідею відродження державності.

Уряд ЗУНР. У центрі (в цивільному, справа наліво): Євген Петрушевич – ЗОУНР - ЗУНР, Степан Вітвицький – держ. секретар закордонних справ, Сидір Голубович – Голова Державного Секретаріату. Кам'янець – Подільський, осінь 1919 рік.

Література:

1. Головченко В. І. Дипломатія Західно-української Народної Республіки / В. І. Головченко // Українська Дипломатична енциклопедія: у 2-х т. – Київ : Знання України, 2004. – Т. 1. – 760 с.
2. Західно-українська Народна Республіка 1918 – 1923 : ілюстрована енциклопедія / упоряд. М. Литвин, І. Патер, І. Соляр. – Львів : Манускрипт, 2008. – 523 с.
3. Карпенко Ю. О. Листопадова 1918 року національно-демократична революція на західно-українських землях / Ю. О. Карпенко // Український історичний журнал. – 1993. – № 1. – С. 16-28.

Тимчасовий основний закон про державну
самостійність українських земель
13 листопада 1918 рік.

4. Красівський О. Я. ЗУНР: Польща: політичне та воєнне протиборство (листопад 1918 – липень 1919 рр.) / О. Я. Красівський. – Львів : Інститут Українознавства ім. І. Крип'якевича, 1999. – 53 с.
5. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX – 1939) / М.Кугутяк. – Івано-Франківськ, 1993. – 200 с.
6. Лазарович М. В. Українські Січові Стрільці в революційних подіях у листопаді 1918 р.в Східній Галичині / М. В. Лазарович // Український історичний журнал. – 1998. – № 5. – С. 40 – 52.
7. Литвак С. Симон Петлюра у 1917 – 1926 рр. Історіографія та джерела / С. Литвак. – Київ, 2000. – 35 с.
8. Мищак І. До історії законотворчості ЗНР / І. Мищак // Право України. – 2008. – № 10. – С. 156 – 163.
9. Полянський О. Західна Україна у двох революціях / О. Полянський. – Тернопіль : Джура, 1998. – 52 с. : іл.
10. Потоцкий В. П. Битвы за украинские земли / В. П. Потоцкий. – Харьков : Школа, 2010. – 160 с.
11. Шпарик В. Листопадове повстання 1918 року у Львові у контексті українсько-польських відносин / В. Шпарик // Вісті комбата. – 2008. – № 4. – С. 17-21.

Повстанці Катеринославу. 1918 рік.

Грудень 1918 – листопад 1921 року. Встановлення влади Директорії УНР.
Розгортання та придушення масштабного повстанського руху.

Республіканський лад і демократичне правління було відновлено за добу Директорії. Волю українського народу до Соборності засвідчив Акт Злуки УНР із ЗУНР. Скликаний Директорією Трудовий конгрес, забезпечивши народу представницьку основу української влади у Паризькій мирній конференції, де вирішувалася доля учасників Першої світової війни, взяла участь українська делегація.

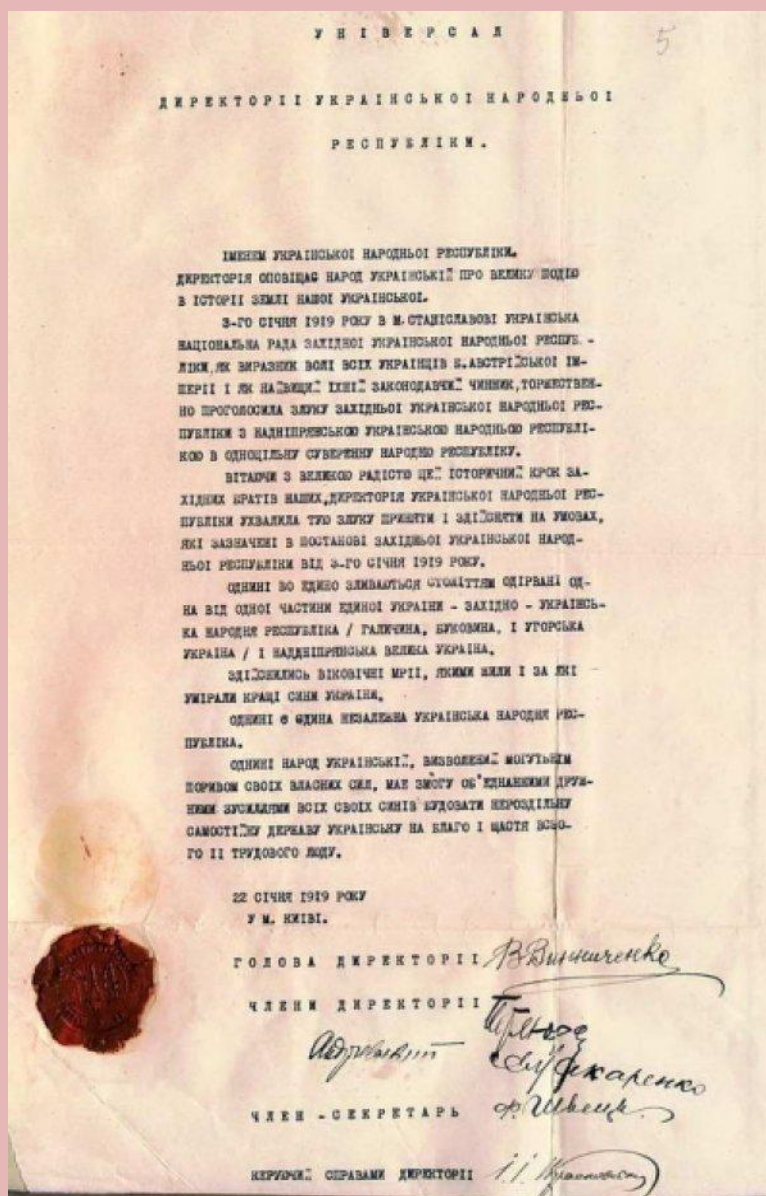
Увесь цей період УНР вела важкі бої за незалежність і територіальну цілісність. Разом із Галицькою армією, армія УНР демонструвала героїзм і не капітулювала навіть тоді, коли під українським прапором залишалися кілька невеликих повітів. Волю українців до боротьби засвідчили контрнаступи березня 1919 року, Перший Зимовий похід, Офензива на Київ-Одесу. Укладання Варшавської угоди заклало фундамент тривалого українсько-польського альянсу і надало примарний шанс на перемогу навесні 1920 року, проте, навіть кинуті на призволяще союзниками, українські вояки не полишали спроб закріплення на рідних землях. До листопада 1921 року тривав масовий повстанський рух.

Члени директорії. 1919 рік.

Література:

1. Андрусишин Б. І. У пошуках соціальної рівноваги: Нарис історії робітничої політики української революції та визвольних змагань 1917 – 1920 років / Б. І. Андрусишин. – Київ: Федерація профспілок України, 1995. – 192 с.
2. Верига В. Листопадовий рейд / В. Верига. – Київ: Вид-во ім. О.Теліги, 1995. – 192 с.
3. Волковинський В. Нестор Махно. Легенди і реальність / В. Волковинський. – Київ: ПТД, 1999. – 256 с.
4. Держалюк М. С. Міжнародне становище України та її визвольна боротьба у 1917 – 1922 роки / М. С. Держалюк. – Київ: ПТД, 1998. – 240 с.

Акт Злуки.

5. Литвин М. Українсько-польська війна 1918 – 1919 років / М. Литвин. – Львів : Інститут Українознавства, 1998. – 488 с.

6. Лозовський В. С. Пошук Директорією ідейно-політичних засад відновлення діяльності УНР / В.С. Лозовський // Український історичний журнал. – 2000. – № 5. – С. 32 – 38.

7. Мазепа І. П. Україна в огні й бурі революції 1917 – 1921 рр. / І. П. Мазепа. – Дніпропетровськ : Січ, 2002. – 334 с.

8. Полянський О. Західна Україна у двох революціях / О. Полянський. – Тернопіль : Джура, 1998. – 52 с. : іл.

9. Рубльов О. С. Українські визвольні змагання 1917-1921 років. Т. 1. / О. С. Рубльов, О. П. Реєнт. – Київ : Видавничий Дім «Альтернатива», 1999. – 319 с.

10. Українські Січові Стрільці у боях та міжчассі / упоряд. І.Завалій. – Київ : Оранта, 2007. – 192 с.
11. Уряди України у ХХ сторіччі / Н. П. Барановська [та ін.]. – Київ : Наук. думка, 2001. – 608 с.

Катеринослав 1921 рік.